

În final, pentru a diminua tragedia provocată de sfârșitul tragic al copilului, autorul o prezintă printr-o comparație care prevestește cale spre lumină, spre strălucire: „Vestea se prăbuși în noi ca o ciocârlie fulgerată de soare: la fel pierise copilul, printre străini”. Desigur că și ulița, odată cu moartea copilului, își pierde tot farmecul și nu mai vroia nimic afară de a-și mai revedea încă o dată prietenul de care se atașase atât de mult.

Povestirea se întrerupe aici brusc, accentuând că scopul ei era doar să arate trăirile și etapele prin care a trecut fratele mai mic în copilărie până în momentul fatal, al morții, etape firești pentru această vârstă a fiecărui om. A murit personajul principal, s-a încheiat și lucrarea...

Însă la final autorul recurge la un truc și se include și pe el în narațiune, dezvăluind și trăirile și retrăirile lui în raport cu ulița, cea care a însemnat atât de mult în transformarea și viața personajelor. Tragedia situației constă nu în aceea că ulița se schimbese și nu o mai găsi, ci în aceea că pe suprafața ei nu mai pășea nici fratele mai mic și nu se zbânțuia nici copilăria lor...

„Trecu vremea, trecu...”

Și într-o zi, eu, cel sortit să fiu cel de pe urmă din copiii de odinioară, m-am pornit spre ulița părăsită, să împărtășim împreună spovedaniile unui trecut atât de scump nouă. Și n-am mai găsit-o!

O viață întreagă o știusem de veghe la poarta casei; acum nu mai era. Plecase după morminte (adică după fratele mort).

Și-n locul ei era o altă uliță, pe brațele căreia râdeau alți copii...”

Ultima frază a povestirii, prin acest pasaj „râdeau alți copii”, ne readuce la viața ordinară, cotidiană și ne dezvăluie ideea perenității, trăirii și retrăirii, vieții și morții, începutul și sfârșitul, perenitatea.

Pentru a concretiza cele spuse în contextul de sus, aduc spre ilustrare un fragment despre cum este acum ulița copilăriei lui Ionel Teodoreanu: Iată cum apare acum, în realitate, duruta uliță:

„Strada Zlataust, în coasta platoului ce coboară spre Bucșinescu, îngustă și cotită, este celebră în istoria Iașului și are propriul roman. Este strada care a inspirat *Ulița Copilăriei* a lui Ionel Teodoreanu, volum ce a însuflețit generații de elevi. Astăzi, strada nu mai amintește de vechiul drum ce a născut romanul celebrului scriitor. Strada poartă numele bisericii Zlataust, construită de voievodul Gheorghe Duca în anul 1638. În apropierea bisericii dăinuie amintirea fostului locatar al străzii, Ionel Teodoreanu, autorul celor vreo 20 de romane închinare Iașului” [2].

BIBLIOGRAFIE

1. TEODOREANU, IONEL. *În casa bunicilor*. București: Editura Ion Creangă, 1988.
2. <http://curierul-iasi.ro/ulita-copilariei-lui-ionel-teodoreanu-15365>

COORDONATE REPREZENTATIVE ALE COSMOGRAFIEI MITICE

*Baraga Victoria, dr., conf. univ.,
UPS „Ion Creangă” din Chișinău*

CZU: 82'0+292+52

Abstract

Mythical motifs have a polysemantic structure, so they are a source of inspiration for philosophy, history, art, literature, psychology. In this article we set out to elucidate the landmarks of mythical cosmography. Mythical language operates with archetypes, which resonate in the collective subconscious and which generate new meanings. For example, the archaic conception of the center of the world is expressed by several myths: the top of the world, the earth's axis, the cosmic tree, the sacred mountain, the ladder of heaven. In turn, myths access several levels of conscience, of spiritual ethics, of the

aspiration of the soul. Myth proposes the key to deciphering the mysteries of the world, to understanding the meanings of life, to rediscovering one's own being.

Key-words: archetype, myth, polysemantism, cosmography, the center of the world.

1. Introducere. Prin natura sa, mitul dispune de o gândire polisemică. Spre deosebire de textele științelor laice, ale căror statut cere să ofere o informație lineară, explicită și liberă de echivocuri, mesajele sacre lucrează cu plurisemie, cu limbaje mistice, cu metasensuri. Infantilitatea mitului este aparentă, căci acesta operează cu alte categorii, relevă un alt sistem operațional. Unul dintre domeniile preocupărilor mitice, pe lângă teogonie, antropogonie, escatologie, deologie, eroologie etc., un loc important îl ocupă cosmogonia. La prima vedere, ambianța ființării noastre este cel mai comun lucru, însă perspectiva prezentării diferă. Știința oficială definește cosmogonia drept o ramură a astronomiei care se ocupă cu studiul originii și procesului de formare a universului, a evoluției corpurilor cerești și al sistemelor de corpuri cerești; pe când știința tradițională susține teoria mitico-religioasă despre crearea lumii. Fară ironie, ar trebui să remarcăm că prezintă un interes aparte cartografiile vechi, precum și literatura mitică.

2. Miteme ale cosmografiei mitice. Dacă geografia este un domeniu relativ mai recent preocupat de studiul scoarței terestre, atunci cosmografia se ocupă de mișcarea corpurilor cerești și raportul acestora cu viața pământului, rezultând din observații. Mitologia universală, ceea ce denotă o unitate comună de receptare arhetipală pe diferite continente, propune un alt limbaj de determinare și descriere a coordonatelor, care aduce cu sine categorii specifice.

a) **Oul lumii.** Lumea este concepută drept rezultatul creației unei ființe supranaturale, adică a unei divinități, care transcende această lume, care este situată în afara acestei creații, dar care susține ființarea operei sale. Lumea este *sacra* deoarece sursa ființării este situată în afara ei. Lumea este *organică* deoarece are viață, este un sistem ce funcționează. Lumea ființează. Ea este o entitate *unutară* și *complexă*. De aceea, mai multe mitologii concep lumea asemeni structurii unui ou, simbol ce rezumă ideea germenilor vieții, a infinitului, a primordialității. Mai multe tradiții religioase obișnuiesc să venereze oul ca motiv al sacralității, bunăoară, ouăle încondeiate la serbarea de Paști. Oul lumii este asemeni unui incubator ce oferă condiții optime pentru existența mai multor specii. Este o crescătorie cu temperaturi și climă favorabilă, cu elemente primordiale indispensabile printre care apa, căldura, lumina. Mai multe mitologii universale susțin că lumea are trei niveluri interactive: stadiul subpământean, treapta telurică și gradul celest. Fiecare nivel, cu al său climat, favorizează anumite condiții de existență. Iar fiecare ființă, potrivit etapei sale evolutive, ajunge într-o anumită ambianță spre realizarea sa spirituală. Mentalitatea mitică aplică așa expresii-concepte precum *Lumea de Dincolo*, adică acolo, unde se duc oamenii după moarte și *Lumea Cealaltă*, adică lumea zeilor. Gândirea mitică concepe coexistența și conlucrarea lumilor.

b) **Bolta Cerului** este o sinonimie mitică a Oului Lumii. Cerul este un material protector al pământului. Geneza biblică relatează că Dumnezeu a făcut „o tărnie”, care să despartă apele de ape și pe care a numit-o cer. Basmul românesc spune că, mai demult, cerul era într-atât de aproape, încât ai fi putut să-l atingi cu mâna, dar din cauza nesăbuiței oamenilor, a fost ridicat tot mai sus. Mentalitatea populară concepe cupola cerească drept un material distructibil, dar reparabil: inundațiile vin pe capul bieților oameni, deoarece „a crăpat cerul”. Când se certau, uriașii apucau cerul de torți și-l scuturau de provocau potopul. Bolta cerului, conform mitologiei grecești, este ținută de unul dintre titani pe nume Atlas; românii credeau că bolta cerului este ținută fie de șapte fie de nouă coloane; iar bătrânii sunt siguri că repararea periodică a coloanelor cerului, o înfăptuiesc uricii sau rohmanii, altă versiune spune că îngerii păzesc acești stâlpi.

Cosmografia mitică prezintă sub cupola cerului, care are funcția de incubator, doi aștri: Soarele și Luna, dintre care Luna e mai îndepărtată. Dumnezeu biblic zice: „să fie întru tăria cerului luminători care să lumineze pământul”. Făt-Frumos, din basmul popular, urcat pe Calul Năzdrăvan, ajunge să atingă Soarele cu piciorul, iar Luna cu mâinile.

c) **Pământul** este imaginat drept o turtă rotundă, care, l-a spusă lui Dumnezeu, s-a ivit sub tăria cerului. Geodezia mitică susține că suprafața pământului are o întindere deosebit de mare, însă are și margini. Limbajul mitico-popular reține așa expresii precum „capătul lumii”, „marginea pământului”. Miturile mai multor popoare afirmă că pământul plutește în apele primordiale, unele texte spun că extremitatea pământului ajunge până la Apa Sâmbetei, altele afirmă că la marginea pământului, cerul își sprijină temeliile. Hotarele pământului sunt păzite de îngeri și heruvimi cu arme de foc. Conform credințelor vechi, Pământul este conceput ca o entitate ce ființează, este dotată cu inteligență. Mentalitatea populară vede funcția sacră a pământului. Mai multe mitologii personifică pământul sau chiar îl zeifică, grecii spun de zeița Gaia. În același timp, pământul este considerat drept material favorabil pentru antropogonie: omul a fost plămădit din țărână sau din lut. Pământul este simbol al belșugului și fertilității. Pământul exercită o funcție protectoare, maternă a tuturor creaturilor. În același timp, pământul se află în grija gnomilor sau a uricilor. Sistemele de coordonate țin de circuitul soarelui, de aceea, pentru determinare spațială, limbajul popular folosește așa repere ca miază-zi/miază-noapte, răsărit/asfințit.

d) **Osia pământului**. Dacă la capătul pământului sunt mai puțini curajoși, care ar îndrăzni să ajungă într-acolo, apoi centrul lumii este o coordonată sigură și incontestabilă. Pământul are o axă sau o osie, nu imaginabilă, ci un mecanism material, care este pus în mișcare, spre a învârti roata pământului. Osia pământului este un pilon imobil, care și în jurul căruia se efectuează rotația. Osia pământului este centrul energetic, centrul vital și este sursa de reînnoire a forțelor, este un pol spiritual. Acest centru miraculos, spre care tind toate tradițiile mistice, este plasat geografic undeva în direcția nordică. Reminiscentele istorice ne spun despre o țară miraculoasă, numită Hiperboreea, care ar fi suferit o înfrângere și locuitorii ei și-ar fi găsit adăpost în alte spații. Textele lui Herodot susțin că aceștia s-ar fi localizat și mai sus de Marea Neagră, motiv pentru care Vasile Lovinescu își intitulează una dintre cărți: *Dacia hiperboreană*. Enorma forță a centrului este confirmată și de irezistibilă tendință a păsărilor, în fiecare primăvară, de a reveni spre tărâmurile dinspre miază-noapte și a-și scoate puii: centru oferă regenerare. În literatură întâlnim și motivul coloanelor dătătoare de verticalitate spirituală. Mitologia nordică susține că osia pământului este luminoasă la propriu și că aceasta iradiază spectaculoasa auroră boreală.

e) **Arborele cosmic**. Un alt simbol al centrului lumii este exprimat printr-un arbore, ale cărui rădăcini se slobozesc în cele mai ascunse colțuri ale pământului, iar ramurile îmbrățișează deschiderea înaltului. Acest arbore exprimă conexiunea dintre cer și pământ. Punctul, în care coloana cerului atinge suprafața pământului, mai este denumit *Buricul Pământului*, iar grecii antici îi spuneau *Omphalos*, adică ombilic. Copacul, ca o creație organică, constituie o expresie plastică a metabolismului biologic și spiritual, ilustrând perfect interconexiunea lumii. Motivul arborelui sacru îl întâlnim la mai multe popoare situate la distanțe foarte mari unul de celălalt, ceea ce divulgă un substrat mental arhaic comun. Mitologia popoarelor nordice, copacul lumii îl denumește *Arborele Yggdrasil* ce duce spre tărâmurile misterioase precum Agartha, Asgard etc.; mitologia indiană relatează de un arbore cosmic, în textele cabalistice, în copacul vieții sunt încifrate zece taine; mitologia română povestește că prima creație a Nefărtatului este Arborele Cosmic și doar apoi turta pământului, iar folclorul denumește acest mitem, *Pomul Vieții*, pe care

îl întâlnim în ornamentările vestimentațiilor, a covoarelor, a porților, a caselor etc. Fiecare ramură a arborelui cosmic oferă o deschidere spre câte o lume ce își are structura sa, legile sale. La poalele arborelui se află un șarpe-vameș, care veghează trecerea călătorilor. Căile subterane duc spre tărâmurile infernale, spre ascunzișurile celor refugiați, dar și spre alte universuri.

f) *Muntele sacru* este un alt simbol al mitologiei centrului ce vine cu noi aspecte. Dacă arborele aduce informația structurală, muntele este o imagine a receptării și difuzării energetice, el semnifică o conexiune intermundană. Cartografia arhaică fixează că în centrul Hiperboreei, care este divizată de patru râuri, se află un munte. Grecii antici au drept centru al credinței sale Muntele Olimp; în mitologia indiană aflăm despre muntele Meru; în credințele tibetane se știe despre Muntele Kailash, literatura ebraică ne spune despre muntele Sinai. Orașele mari aveau un munte sacru, o piramidă, un turn. Muntele exprimă statornicie, rezistență, dar și locul comuniunii dintre pământeni și ființele celeste, este locul descendenței voinței zeilor și a înălțării rugăciunilor umane spre cer.

g) *Scara cerului* este și aceasta un simbol al Axei Universale, ce aduce o nouă semantică. Scara conceptualizează ideea verticalității și prin aceasta expune existența unui sistem de subordonare a funcțiilor. Scara dezvăluie ordinea priorității valorice și a gradației acestora. Prin intermediul scării se efectuează dubla mișcare, cea ascendentă și descendentă. Acest traseu facilitează dinamismul a doi curenți cosmici, direcționați în sus și în jos. Destinația scării este de a oferi o legătură între treptele lumii. Urcarea semnifică inițiere, coborârea – creație. Scara simbolizează înălțarea prin cunoaștere, dar și coborârea prin realizare. Mitologia vorbește atât de scara cerului, cât și de scara coborârii în măruntaiele pământului. Metafora scării o întâlnim raportată vis-a-vis de sistemul social, sau de cel moral, însă scara mitică e un ghid al ierarhiei spirituale. Turnul Babel din Vechiul Testament constituie o mărturisire a faptului cât este de tainică scara lumii. O ilustrare plastică a scării o regăsim în sculptura lui C. Brâncuși, *Coloana infinitului*, ce rezumă laolaltă și osia lumii, și treptele scării sacre, și un pilon de sprijin al bolții cerului.

3. Concluzie. În urma cercetării coordonatelor cosmografiei mitice, impresionează concentratul ideatic al limbajului mitic. Atât textele sacre cât și vorbirea populară operează cu formule înrădăcinate în mentalitatea colectivă, care exprimă categorii conceptuale. Pentru aceeași schemă a lumii, mitul propune mai multe variante plastice, care, la rândul lor, dau naștere altor nivele semantice. Bunăoară, ca să illustreze ideea centrului lumii, mitul lucrează cu variate arhetipuri precum: *Buricul Pământului*, *Osia Lumii*, *Arborele Cosmic*, *Muntele Sacru*, *Scara Cerului*, dar fiecare dintre aceste arhetipuri deschid alte fișiere asociative, cuprinzând mai multe nivele ale conștiinței, ale eticii spirituale, ale aspirației sufletului. Mitul propune cheia spre descifrarea codurilor lumii, spre înțelegerea rosturilor vieții, spre regăsirea propriei ființe. Poate, totuși, mitul divulgă vreun adevăr răsturnat? Rămâne un subiect deschis.

BIBLIOGRAFIE

1. ELIADE, MIRCEA. *Arta de a muri*. Cluj: Editura Eikon, 2006.
2. ELIADE, MIRCEA. *Drumul spre centru*. București: Univers, 1991.
3. GUENON, RENE. *Simboluri ale științei sacre*. București: Humanitas, 1997.
4. KERNBACH, VICTOR. *Enigmele miturilor astrale*. București: Editura Albatros, 2019.
5. LOVINESCU, VASILE. *Dacia Hiperboreană*. București: Editura Rosmarin, 1996.